

Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. – Київ : Ун-т «Україна», 2004. – 448 с.

2. Ганишина И. С. Неблагополучная семья и девиантное поведение несовершеннолетних : учеб. пособие / И. С. Ганишина, А. И. Ушатиков. – М. ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2006. – 228 с.

3. Бандурка А. М. Юридическая психология : учебник / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 596 с.

4. Григорьева А. А. Молодежные движения и неформальные группы [Электронный ресурс] / А. А. Григорьева // Электронная библиотека «Гражданское общество России» : [сайт]. – Режим доступа: <http://www.civisbook.ru>. – Загл. с экрана.

Вовк Вікторія Миколаївна,
віце-президент Європейського
інституту безперервної освіти,
експерт Європейської агенції
Східноєвропейського розвитку
(Братислава, Словачка
Республіка), доктор юридичних
наук, професор

ПРАВО І СТРАХ

Феномени права і страху є багатогранними, а тому стали предметами дослідження багатьох наук. Право і страх як окремі елементи соціального й індивідуального буття мають тривалу традицію наукового осмислення, чого не можна констатувати про двочлен «право–страх». Різні філософські, правові та психологічні школи присвячували свої доробки проблемам права і страху, проте зовсім мало праць, у яких право і страх були б рівноцінними об'єктами дослідження. У працях сучасних українських, радянських і пострадянських філософів права та правознавців не здійснено цілісного дослідження цієї проблеми. Окремі праці пропонують наукові розвідки в царині конкретних галузевих наук. З огляду на те, що тема майже не опрацьована, є неоднозначною і нетиповою для вітчизняного правознавства, дозволимо собі спроектувати можливі напрямки її дослідження.

Насамперед слід окреслити причини, з яких цю тему вивчали лише побіжно:

1) суто методологічна причина: осмислення конкретного феномену, який характеризує соціальне й індивідуальне життя людини, неминуче передбачає розкриття джерел його походження та існування, а в дослідженні цього аспекту права і страху немає однозначної позиції;

2) абрисивні контури проблеми у філософсько-правовому вимірі внаслідок її неоднозначності й ідеологічної небезпечності;

3) незацікавленість дослідників у проведенні таких розвідок. Однопорядковою причиною є і «страх» дослідників перед темою, оскільки вона «не відповідає» «генеральним напрямам дослідження», не отримує схвалення з боку наукових кіл тощо;

4) монополія сучасної психологічної науки в дослідженні страху, а отже, страх трактують лише як психологічне явище.

З'ясуємо, у яких напрямках можливе дослідження відношення права і страху у філософсько-правовій царині:

1) дослідження права і страху як рівноцінних соціальних явищ, які за волею випадку в конкретний момент починають взаємодіяти;

2) страх у праві. Цей ракурс дослідження відношення «право–страх» підштовхує нас до визнання такого архітектонічного елементу права, як страх. Із такої позиції страх і заохочення є рівноцінними правовими складовими;

3) право страху. Ідеться про особливий вид правового регулювання, який передбачає дотримання вимог чинного права не внаслідок усвідомлення необхідності їх виконання, а через можливе жорстоке покарання за порушення чинних норм, особливо в тоталітарних суспільствах.

Рівнями можливого дослідження (залежно від ступеня абстрактності) відношення права і страху у філософсько-правовій царині є такі:

1. Метафізичний рівень. Страх є метафізичним за своєю сутністю, що споріднює його з гріхом (методологічно-онтологічна картина Августина Блаженного). Із цієї позиції ми повинні розглядати страх як онтологічний модус людини, а це означає, що йдеться про ЛЮДИНУ–ЯКА–БОЇТЬСЯ

(Homo timoribus). Дослідження страху у праві на такому рівні буде схоже на дослідження П. Сорокіна впливу голоду на поведінку людей у розрізі їх соціального та громадського життя. Страх на цьому рівні дослідження трактують як явище культури, як результат суспільного і державного життя, він є фактором життя і діяльності людей.

2. Теоретично-правовий рівень передбачає розгляд страху як одного із соціально-правових регуляторів, тобто сукупність спеціальних предметних форм, що застосовує правом для здійснення охоронної та регулятивної функцій. Початок такого осмислення страху поклав, на нашу думку, Т. Гоббс. Страх одного перед іншим сприяв утворенню надіндивідуальної одиниці – Суверена, що згодом став надбаням громадянського суспільства, у якому панує страх усіх перед одним властителем.

3. Юридично-прикладний рівень надає можливість розглядати страх як елемент галузевого права через наявність такої структурної частини юридичної норми, як санкція. Санкція за порушення чинної юридичної норми передбачає покарання в теперішньому часі, тобто вона «спрацьовує» за земного життя того, хто порушив цю норму, на відміну від релігійних санкцій, які є двовимірними в часовому відношенні: вони реалізуються в теперішньому часі і проєктуються на майбутнє у вигляді загробних мук (розплата в загробному житті за вчинки в земному, зазвичай, передбачає вічність і болісність). «Страх перед санкцією, яка міститься в правовій нормі, перед можливим покаранням здатний утримати людину від порушення закону», – ідеалістично вважав Г. Шершеневич [2]. На цьому рівні йдеться про регламентоване очікування жаху, про що писав Ф. Кафка у творі «Процес».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Касумов Т. К. Страх в жизни и жизнь в страхе [Электронный ресурс] / Т. К. Касумов, Л. К. Гасанова. – Режим доступа: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=886&Itemid=52. – Загл. с экрана.

2. Страх – основной мотив законопослушного поведения (Г. Ф. Шершеневич) [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

Вороніна Ірина Миколаївна,
ад'юнкт кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ

СТАНДАРТИ І ПРИНЦИПИ ВІДОМЧОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Європейські цінності нормотворення обумовлені однією з найважливіших форм сучасної взаємодії публічної влади і громадськості – «good governance» у міжнародному розумінні, тобто «добре врядування», яке трактується як децентралізацію владних функцій, наближення влади до потреб окремої громади й підвищення ефективності діяльності публічної влади, оскільки це спосіб організації влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж і сегментів глобальної інформаційної мережі, яка забезпечує функціонування певних органів у режимі реального часу та максимально спрощує щоденне спілкування громадянина з органами влади. Важливо, що врядування, на відміну від деяких інших форм, забезпечує можливість громадян здійснювати публічну діяльність у всіх сферах і на всіх етапах прийняття нормативно-публічного рішення.

Загальноєвропейські цінності «доброго врядування» передбачають вісім основних характеристик: участь в управлінні, орієнтація на консенсус, підзвітність, прозорість, чутливість, результативність та ефективність, рівноправність та інклюзивність; а також утворює принцип верховенства права; дбає про мінімізацію корупції, урахує погляди меншин та інших вразливих членів суспільства; акцентує увагу на необхідності врахування сучасних і майбутніх потреб суспільства.

Стрижнем європейських цінностей є ліберальні фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою, а також правова й соціальна держава. Будучи поєднанням ліберальних і демократичних ідей, європейські цінності є ліберально-демократичними. Саме